

TYTUS MIKOŁAJCZAK

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska

Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland

e-mail: tytmik@amu.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0003-0732-0042>

Tabliczki B–O praw średnioasyryjskich

Poniżej przedstawiam drugą część edycji praw średnioasyryjskich (MAL), spośród których edycja tabliczki A została opublikowana wcześniej¹. Tabliczki B–O praw średnioasyryjskich zachowały się w dużo gorszym stanie niż tabliczka A, więc tekst na nich zamieszczony jest znacznie bardziej fragmentaryczny. Podobnie jak tabliczka A, zostały one znalezione w Aszur (Qal’at Szerkat, Irak) w czasie wykopalisk Waltera Andrae w latach 1903–1914, obecnie przechowywane są w Vorderasiatisches Museum w Berlinie² i Muzeum Archeologicznym w Stambule (İstanbul Arkeoloji

---

¹ T. Mikołajczak, *Tabliczka A praw średnioasyryjskich – prawa dotyczące kobiet*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2023, t. 75, z. 1. Tam także szersze omówienie tego tekstu.

² MAL B (VAT 10001), MAL C+G (VAT 10093 + VAT 10266), MAL F (VAT 10109), MAL J (VAT 11153), MAL K (VAT 14388), MAL L (VAT 14426), MAL M (VAT 13221). Kopie opublikowane w: O. Schroeder, *Keilschrifttexte aus Assur verschiedenen inhalts*, Wissenschaftliche Veröffentlichung der Deutschen Orient-Gesellschaft 35, Leipzig 1920, inaczej KAV (nr 2, s. 14–18; nr 3, s. 18; nr 4, s. 19; nr 5, s. 19; nr 6, s. 20–21; nr 143, s. 89; nr 193, s. 107) oraz E. Weidner, *Das Alter der mittelassyrischen Gesetzestexte. Studien im Anschluss an Driver and Miles, The Assyrian Laws*, „Archiv für Orientforschung” 1937, nr 12 (VAT 13221 tab. VI, VAT 14388 tab. V, VAT 14426 tab. III). Najważniejsze edycje to: G.R. Driver, J.C. Miles, *The Assyrian Laws, Ancient Codes and Laws of the Near East*, Oxford 1935; G. Cardascia, *Les lois assyriennes*, Littératures anciennes du Proche-Orient 2, Paris 1969; C. Saporetti, *Le leggi medioassire, Data Sets: Cuneiform Texts 2*, Malibu 1979; M.T. Roth, *Law Collections from Mesopotamia and Asia Minor*, Writings from the Ancient World no. 6, Atlanta 1995. Kompletna edycja tekstu praw średnioasyryjskich znajduje się na stronie projektu „Text Corpus of Middle Assyrian”; została sporządzona przez Jacoba J. de Riddera w 2020 r. (zawiera jednak błędy, dotyczące głównie zgodności transliteracji z tłumaczeniem, gdyż na ogół powieliła przestarzałą transliterację Drivera i Milesa).

Müzeleri)³. Tak jak tabliczka A, także pozostałe tabliczki prawdopodobnie powstały w czasie panowania króla Asyrii Ninurty-apil-Ekura (czyli ok. 1191–1179 p.n.e.)⁴. Jak poprzednio wspomniano, nie wydaje się, by prawa średnioasyryjskie były częścią oficjalnie sporządzonego zbioru praw na życzenie tego czy innego króla średnioasyryjskiego, a raczej kolekcją skompletowaną przez lokalnych skrybów (co nie znaczy, że w jakimś stopniu nie odzwierciedlały ówczesnej praktyki prawnej)⁵.

W stosunku do tabliczki A, której zawartość dotyczy głównie praw odnoszących się do kobiet, zawartość tabliczek B–O jest dużo bardziej różnorodna i w związku z tym bardziej typowa dla zbiorów praw ze starożytnego Bliskiego Wschodu.

Tabliczka B jest najlepiej zachowana, tekst zawiera dwadzieścia paragrafów praw w różnym stopniu kompletności. B §§ 1–5 dotyczą dziedziczenia majątku. Kolejne paragrafy dotyczą nieruchomości i gruntów rolnych: B § 6 mówi o procedurze zakupu gruntów w społeczności średnioasyryjskiej; B §§ 8–15 i 19–20 są poświęcone naruszeniom granic działek rolnych czy wykonywaniu prac nie na swojej działce; B §§ 17–18 mówią o nawadnianiu pól. Tabliczka B jest więc kluczowa dla zrozumienia stosunków własnościowych w średnioasyryjskich społecznościach wiejskich. Podział gruntów rolnych był dość skomplikowany, gdyż działki były oddzielone „głównymi granicami partnerów”, wewnątrz których mniejsze działki wyznaczone przez losowanie były oddzielone „małymi granicami” (zob. przyp. 19).

Tabliczki C+G zachowały jedenaście paragrafów praw: C+G §§ 1–3 poruszają kwestię handlu ludźmi (gdzie handel ludźmi z klasy ludzi wolnych, *a’īlu*, jest generalnie zabroniony); C+G §§ 4–6b i 8 mówią o kradzieży i handlu zwierzętami; C+G §§ 7, 9–11 to fragmentarycznie zachowane przepisy dotyczące kredytów.

Kolejne tabliczki są na ogół bardzo fragmentaryczne. Tabliczka D jest bardzo zniszczona, więc trudno z całą pewnością stwierdzić, czego dotyczyła. Podobnie tabliczka E zawiera cztery słabo zachowane paragrafy, w których natura przewinienia nie jest do końca jasna. Tabliczka F zawiera fragmenty trzech praw, z których dwa w miarę kompletne (F §§ 1–2) dotyczą kradzieży owiec i koni. Tabliczka J zawiera fragmenty sześciu paragrafów, gdzie dwa dotyczą nawadniania pól. Na tabliczce K zachowały się fragmenty trzech paragrafów, których treść jest niejasna, prawdopodobnie dotyczy kredytów w srebrze. Z kolei tabliczka L zawiera fragmenty pięciu paragrafów, z których K §§ 2–3 prawdopodobnie dotyczyły obcokrajowców, a K § 4 długu za dom.

---

³ MAL N (Ist A 00615) i MAL O (Ist A 00132). Kopie opublikowane w: E. Weidner, *Das Alter der mittelassyrischen Gesetzestexte...* (Ist A 00132 = Ass 05732 tab. V, Ist A 00615 = Ass 23078 tab. VI). Edycje jak wyżej.

⁴ T. Mikołajczak, *Tabliczka A...*, s. 9–10.

⁵ Zob. dyskusję w: ibidem, s. 11–13. Na temat tego, jak prawa średnioasyryjskie odnosiły się do rzeczywistości prawnej, zob. F.M. Fales, *Assyrian Legal Traditions* [w:] E. Frahm (red.), *A Companion to Assyria*, Hoboken 2017, s. 412–414 i odniesienia do literatury.

Na tabliczce M są cztery paragrafy, z których M §§ 1–2 dotyczą uszkodzenia łodzi, a M §§ 3–4 szat (M § 4 konkretnie utracenia ubrań przez pracza). Tabliczka N zawiera jedynie fragmenty dwóch paragrafów, oba dotyczą oskarżenia (oszczerstwa?) o bluźnierstwo. Ostatnia z tabliczek, tabliczka O, była prawdopodobnie przynajmniej w części duplikatem tabliczki B⁶ (O § 3 = B § 1; O § 5 = B § 17).

Edycja tekstu

Tabliczka B

MAL B (VAT 10001 = KAV 002)

Awers, kolumna II

01. [šum-ma šEŠ^{MEŠ} É a-bi-šu-nu i-zu-zu ki]-
ra-a-te

02. [ù PÚ^{MEŠ} i]+[na¹ qa-qi-ri

03. [... DUMU GAL]-ú 2 qa-a-ta

04. [ki-i HA.LA-šu] i-na-sa-aq

05. [i]-laq-qe

06. ù šEŠ^{MEŠ}-šu ur-ki a-ħa-iš

07. i-na-su-qu i-laq-qé-ú

08. i+na A.ŠÀ ši-luħ-li mi-im-ma

09. ù ma-na-ħa-a-te gab-be

10. mar₅-ú še-eħ-ru ús-sa-ak

11. DUMU GAL-ú 1 qa-a-ta

12. i-na-sa-aq i-laq-qé

13. ù ša ša-ni-te qa-ti-šu

14. iš-tu šEŠ^{MEŠ}-šu pur-šu i-ša-al-li

15. šum-ma LÚ i+na šEŠ^{MEŠ} la ze-zu-ú-te

16. nap-ša-a-te ig-mu-ur

17. a-na EN nap-ša-a-te i-du-nu-uš

B § 1

(¹⁻¹⁴) [Jeśli bracia podzielili się domem (tj. majątkiem) ojca, sa]dami [i studniami] na gruntach⁷; [... najstarszy syn] wybierze i weźmie podwójny [udział], a potem jego bracia wybiorą i wezmą (udziały) jeden po drugim. Najmłodszy syn przydzieli (braciom personal) zależny⁸, jaki jest, i całość ekwipunku (do pracy) w polu. Najstarszy syn wybierze i weźmie jeden udział (w majątku), a (jeśli chodzi) o jego drugi udział, to rzuci los wraz ze swoimi braćmi.

B § 2

(¹⁵⁻²¹) Jeśli jeden spośród braci, którzy (jeszcze) nie podzielili (majątku) odebrał (komuś) życie,

⁶ Co już zauważył E. Weidner, *Das Alter der mittelassyrischen Gesetzestexte...*, s. 54.

⁷ W prawie średnioasyryjskim mamy do czynienia z procedurą podziału majątku w zależności od starszeństwa synów zmarłego właściciela, potwierdzoną także w innych dokumentach, poza tym zbiorem praw. Tutaj ta procedura jest poruszona przez B §§ 1–5 oraz prawdopodobnie O §§ 1–3 (gdzie O § 3 w zrekonstruowanej formie ma identyczną treść jak niniejszy paragraf, por. niżej). Zob. J.J. de Ridder, *Testaments and Division of Assyrian Estates in the Second Millennium BC*, „Aula Orientalis” 2017, t. 35, nr 1, s. 56–58.

⁸ *šiluhlu* (wiersz 8) to kategoria ludzi niewolnych przypisanych do ziemi, którą uprawiają. W razie śmierci właściciela ziemi, jak tutaj, są podzieleni między spadkobierców. Zob. S. Lafont, *Mesopotamia: Middle Assyrian Period* [w:] R. Westbrook (red.), *Handbook of Oriental Studies. Section One: The Near and Middle East*, t. 71: *A History of Ancient Near Eastern Law*, t. 2, Leiden 2003, s. 532; J.J. de Ridder, *Slavery in the Middle Assyrian Period*, „Journal of Global Slavery” 2021, t. 6, nr 3, s. 315–317. Tam także dodatkowa literatura przedmiotu.

18. *pa-nu-šu-ma* EN *nap-ša-a-te*
19. *i-du-ak-šu ù pa-nu-šu-ma*
20. *im-ma-an-ga-ar*
21. [ù] HA.LA-šu *i-laq-qé*
22. [šum]-^rma¹ LÚ *i+na ŠEŠ^{MES}*
23. [la]-^ra¹ *ze-zu-ú-te lu ši-la-ta*
24. [iq]-*bi ù lu-ú in-na-bi-id*
25. [ù] HA.LA-šu LUGAL
26. [ki]-*i li-ib-bi-i-šu*
27. [šum-ma] ŠEŠ^{MES} *i+na A.ŠÀ la-a ze-e-zi*
28. [1-en] ^rŠEŠ¹ *i+na lib₃-bi-šu-nu*
29. [...] ŠE.NUMUN *iz-ru*
30. [...] A.ŠÀ *e-ru-uš*
31. [ŠEŠ ša-ni]-^rum¹-*ma it-tal-ka*
32. [ŠE me]-*re-e-še ša a-ḫi-šu*
33. [i+na] *ša-nu-te-šu*
34. [il-qé] *ub-ta-e-ru-uš*
35. [uk-ta]-^ri¹-*nu-uš*
36. [i+na u₄-me šu-ut il]-^rla¹-*ka-an-ni*
37. [ŠEŠ ša-a A.ŠÀ] ^re¹-*ru-šu-ni*
38. [HA.LA-šu] ^ri¹-*laq-qé*
39. [šum-ma ŠEŠ^{MES} i+na A.ŠÀ la-a] *ze-e-zi*
40. [1-en ŠEŠ i+na lib-bi]-*šu-nu*
41. [...] *im-ḫa-aš*
42. [...] ^rx¹-*ma*
43. [ŠEŠ ša-ni-um-ma it-tal]-*ka*
44. [...] *li*
45. [...] *ni*
46. [...] *ut*
47. [...] ^rx¹

oni oddadzą go najbliższemu krewnemu⁹ (zamordowanego); jeśli tak zadecyduje najbliższy krewny, (to) go zabije, a jeśli zdecyduje się na ugodę to weźmie jego udział (w majątku).

B § 3

⁽²²⁻²⁶⁾ [Je]śli jeden spośród braci, którzy (jeszcze) [nie] podzielili (majątku) [wy]powie się bluźnierczo (przeciwko królowi)¹⁰, albo zbiegnie, jego udział (będzie) [jak] zdecyduje król.

B § 4

⁽²⁷⁻³⁸⁾ [Jeśli] bracia (mają) niepodzielone pole (i) [(jest) jeden] spośród braci [...] zasiał ziarno (i) [...] uprawiał pole, a [inny brat] przybył (i) [wziął] [ziarno] z pola uprawianego przez jego brata [po] raz drugi, (a) oni oskarżą go (i) [udo] wodnią (jego winę)¹¹, [w dniu kiedy on prz]y-będzie, [brat, który] uprawiał [pole], weźmie [jego udział (w majątku)].

B § 5

⁽³⁹⁻⁴⁷⁾ [Jeśli bracia (mają) nie]podzielone [pole (i jest) jeden spo]śród braci (i) zao[rał (swoją część pola?) ... a inny brat przy]był [...]¹².

⁹ *bēl napšate* (wiersze 17 i 18), dosłownie „właściciel życia”; tłumaczenie „najbliższy krewny” za M.T. Roth, *Law Collections...*, s. 176. Alternatywnie „ten który ma prawo do zemsty”, zob. CAD N I, s. 304 sv. *napištu in bēl napišti*.

¹⁰ *šillatu* (wiersz 23): albo „wypowie się zdradliwie”, por. „has spoken treason” w CAD Š II, s. 446 sv. *šillatu* 1 b), zob. także A § 2 i niżej N § 1–2. Zob. dyskusję w T. Mikołajczak, *Tabliczka A...*, s. 14, przyp. 21.

¹¹ *ubta* „eruš ukta” „inūš” (wiersze 34–35): sekwencja czasowników *bāru* i *kānu* najprawdopodobniej oznacza, że członkowie społeczności przyłapali przestępcę na przestępstwie (w tym wypadku brata kradnącego zboże) i udowodnili jego winę za pomocą dowodów i świadków. Ibidem, s. 14, przyp. 19 i literatura przedmiotu. Takie tłumaczenie tego zwrotu przyjmuję też w niniejszej edycji.

¹² Rekonstrukcja za: G.R. Driver, J.C. Miles, *The Assyrian Laws...*, s. 428–429.

Kolumna III

01. [...] -^Γla¹-a
 02. a-na KÛ.BABBAR [i-laq]-qe
 03. ú-di-ni ^ΓA¹.[šà ù] É
 04. a-na KÛ.BABBAR la-a [i-laq]-^Γqe¹-ú-ni
 05. 1 ITI U₄^{MEŠ}-te ^ΓLÚ^ÍL¹ 3-šu
 06. i+na lib-bi ^{URU}a-šur ú-sa-ás-sa
 07. 3-šu-ma i+na šà URU A.šà ù É
 08. ša-a i-laq-qe-ú-ni ú-sa-ás-sa
 09. ma-a A.šà ù É
 10. ša-a an-na-na DUMU an-na-na
 11. i+na A.GÀR URU an-ni-e
 12. a-na KÛ.BABBAR ^Γa¹-la-aq-qe
 13. ša-a ^Γla¹-qa-šu-nu
 14. ù ^Γda-ba¹-a-ab-šu-nu
 15. i-ba-áš-ši-ú-ni
 16. řup-pa-te-šu-nu lu-še-^Γli-a¹-nim-ma
 17. a-na pa-ni qé-pu-ú-te liš-ku-nu
 18. li-id-bu-bu lu-zak-^Γki¹-ú-ma
 19. li-il-^Γqé¹-ú
 20. ša i+na ITI U₄^{MEŠ}-te an-na-a-te
 21. ú-di-i-ni e-da-nu
 22. la-a ma-ša-e řup-pa-te-šu-nu
 23. it-ta-ab-lu-né-en-ni
 24. a-na pa-ni qé-pu-ú-te
 25. il-ta-ak-nu-ú-ni
 26. LÚ a-na si-ir A.šà-šu
 27. i-šal-lim i-laq-qé

B § 6

⁽⁰¹⁻⁰⁸⁾ [...] weźmie za srebro¹³. Zanim on (jeszcze) nie wziął [pola albo] domu za srebro (tj. zakupił), w ciągu miesiąca sprawi, że herold ogłosi trzy razy w (mieście) Aszur (i) trzy razy ogłosi w miejscowości, w której wziął pole albo dom, następująco:

⁽⁰⁹⁻¹⁹⁾ „Wezmę pole albo dom takiego a takiego, syna takiego a takiego na (wspólnych) gruntach tego miasta za srebro (tj. zakupię). Niech ci którzy (mają prawo) zakupu albo procesowania się (w sprawie tego gruntu) zaprezentują swoje tabliczki i umieszczą je przed przedstawicielami¹⁴, niech się procesują, wyjaśnią (swoje roszczenia) i wezmą (tj. zakupią ten grunt)”.

⁽²⁰⁻²⁷⁾ (Spośród tych) którzy w ciągu tego miesiąca, nie zapomną terminu (i) przyniosą swoje tabliczki i umieszczą je przed przedstawicielami, człowiek (którego roszczenie odniosło sukces)¹⁵ weźmie (na własność) pole w pełni w proporcji do swojego pola.

¹³ Helmut Freydanek rekonstruuje pierwszy wiersz III kolumny tekstu (1)^Γšum-ma¹ [LÚ A.šà ù] ^É (2)a-na KÛ.BABBAR [i-laq]-qe „Jeśli [ktoś weź]mie [pole albo] dom za srebro (tj. zakupi)”. Zob. H. Freydanek, *Nachlese zu den mittellassyrischen Gesetzen*, „Altorientalische Forschungen” 1994, t. 21, nr 2, s. 204–205. Niemniej większość edycji tego tekstu nie zgadza się z taką interpretacją pozostałych fragmentów tego wiersza.

¹⁴ *qēpūte* „przedstawiciele” (wiersze 17, 24, 32, 43, 50) to na ogół *ad hoc* wybierani przedstawiciele reprezentujący autorytet urzędnika, który ich mianował, w tym samego króla. Tak prawdopodobnie jest w tym przypadku (wiersz 32). O *qēpūte* zob. J.N. Postgate, *Bronze Age Bureaucracy: Writing and the Practice of Government in Assyria*, Cambridge 2013, s. 28–29. O udziale władz w procesie zakupu nieruchomości i gruntu: idem, *Land Tenure in the Middle Assyrian Period: A Reconstruction*, „Bulletin of the School of Oriental and African Studies” 1971, t. 34, nr 3, s. 514–517.

¹⁵ Interpretacja za M.T. Roth, *Law Collections...*, s. 177: „the man (whose claim is successful) shall take full possession of the extent of his field...”. Inaczej J.N. Postgate, *Bronze Age Bureaucracy...*, s. 35: „(each) man in proportion to his field shall acquire in full”. Zwrot *ana šir eqalšu* (wiersz 26) pozostawiam dosłownie przetłumaczony „w proporcji do swojego pola” (jak Postgate).

28. *i+na u₄-mi* ^{LÚ}IL *i+na lib-bi*
 29. ^{URU}a-šur *i-sa-si-ú-ni*
 30. 1 *i+na SUKKAL ša pa-ni LUGAL*
 31. DUB.SAR ^{URU}1 ^{LÚ}IL
 32. *ù qé-pu-tu ša LUGAL iz-za-zu*
 33. *ša-a URU A.ŠÀ ù É*
 34. *i-laq-qe-ú-ni*
 35. *ha-zi-a-nu* 3 GAL^{MEŠ} *ša URU iz-za-zu*
 36. ^{LÚ}IL⁴-ma *ú-sa-su-ú*
 37. *ṭup-pa-te-šu-nu i-šaṭ-ṭu-ru*
 38. *i-id-du-nu*
 39. *ma-a i+na* 1 ITI U₄^{MEŠ}-te *an-na-a-te*
 40. 3-šu ^{LÚ}IL *iš-si-si*
 41. *ša i+na* 1 ITI U₄^{MEŠ}-te *an-na-te*
 42. *ṭup-pu-šu la-a it-tab-la-an-ni*
 43. *a-na pa-ni qé-pu-ú-te*
 44. *la-a il-ták-nu-ú-ni*
 45. *i+na A.ŠÀ ù É qa-sú e-li*
 46. *a-na mu-sa-as-si-a-ni*
 47. *ša-a* ^{LÚ}IL⁴ *za-a-ku*
 48. 3 *ṭup-pa-a-te ša sa-su* ^{LÚ}IL
 49. *ša* ^{LÚ}DI.KU₅^{MEŠ} *i-ša-ṭu-ú-ru*
 50. 1 [*ṭup-pa qé-pu*]-*ú-tu*
 51. [...] -^rx¹
 52. [...] -^rx¹

(28–38) Kiedy herold ogłosi (powyższe) w (mieście) Aszur, jeden z ministrów służących królowi, skryba miejski, herold i przedstawiciele króla będą obecni. Ten który bierze (tj. nabywa w danej) miejscowości¹⁶ pole albo dom, burmistrz (i) trzech starsi¹⁷ miasta (także) będą obecni. Oni sprawią, że herold ogłosi (i) spiszą swoje tabliczki, przekażą je (kupującemu)

(39–47) mówiąc: „W ciągu tego miesiąca herold ogłosił trzy razy (to co wyżej). Ten który w ciągu tego miesiąca nie przyniósł swojej tabliczki (i) nie umieścił (jej) przed przedstawicielami utraci prawo do udziału w polu lub domu. (Pole lub dom) tego, kto sprawił, że herold ogłosił (powyższe), są wolne (od roszczeń)”.

(48–52) Oni sporządzą trzy tabliczki ogłoszeń herolda (dla) sędziów. Jedna [tabliczka (dla) przedsta]wicieli [...]”¹⁸

¹⁶ J.N. Postgate, *Bronze Age Bureaucracy...*, s. 36; inaczej tłumaczy M.T. Roth, *Law Collections...*, s. 178: „representing the city of the field or house that he intends to purchase, the mayor and three noblemen...”. Cardascia z kolei interpretuje te dwa zdania jako odnoszące się do dwóch przypadków: 1) jego zdaniem wiersze 28–32 odnoszą się do zakupu gruntu w mieście Aszur (wtedy wymagana jest obecność jednego z ministrów służących królowi, skryby miejskiego, herolda i przedstawicieli króla), 2) wiersze 33–35 odnoszą się do innego miasta niż Aszur, wtedy wymagana jest obecność burmistrza i trzech członków starszyny. Zob. G. Cardascia, *Les lois assyriennes...*, s. 270–271; także P. Villard, *L'archivage public des contrats de vente d'immeubles d'après les Lois assyriennes*, „N.A.B.U.” 1996, nr 2, s. 53. Niemniej Postgate uważa, że ten paragraf omawia zakup gruntu czy nieruchomości w miejscowości znajdującej się poza Aszur i w takiej transakcji obowiązkowa jest obecność zarówno urzędników z Aszur, jak i urzędników lokalnych. Zob. J.N. Postgate, *Bronze Age Bureaucracy...*, s. 36. Taką interpretację przyjąłem tutaj.

¹⁷ *rabiūte* (wiersz 35): prawdopodobnie chodzi o członków starszyny miasta, może też być „możni” czy może „naczelnicy” (zob. CAD R, s. 26ff. sv. *rabiū*)

¹⁸ Brakujący fragment najprawdopodobniej zawierał informację, kto otrzymał trzy ze sporządzonych tabliczek. Jedną prawie na pewno otrzymali przedstawiciele króla (*qēpūte*, zob. przyp. 14). Jak przypuszcza Villard, dwa pozostałe egzemplarze prawdopodobnie otrzymywał skryba miejski i kupujący (jako dowód własności). Zob. P. Villard, *L'archivage public...*, s. 52–53 (tam także omówienie literatury odnośnie do tego brakującego fragmentu).

Kolumna IV

01. *am-mar* [...]
02. *i-ra-[ag-gu-mu-ni]*
03. *a-na maš?-^rx¹-[...]*
04. *ù šÀM [É ...]*
05. *iq-qu-ru-ú-[ni ...]*
06. *2-šu i+na šÀM É [...]*
07. *a-na EN É i-^rid¹-[da-an]*
08. *a-na 1 GUN AN.NA 5 [i+na ^{GIŠ}GIDRU^{MEŠ}]*
09. *i-maḥ-ḥu-ṣu-uš 1 ^rITI¹ [U₄^{MEŠ}-te]*
10. *ši-pár LUGAL e-ep-pa-[ás]*
11. *šum-ma LÚ ta-ḥu-ú-ma GAL*
12. *ša-a tap-pa-i-šu ús-sa-am-me-eḥ*
13. *ub-ta-e-ru-uš*
14. *uk-ta-i-nu-uš*
15. *A.ŠÀ am-mar ú-sa-am-me-ḥu-ni*
16. *3-TA.ÀM-a-te i-id-dan*
17. *1 ú-ba-an-šu i-na-ak-ki-sú*
18. *1 ME i+na ^{GIŠ}GIDRU^{MEŠ} i-maḥ-ḥu-ṣu-uš*
19. *1 ITI U₄^{MEŠ}-te ši-pár LUGAL e-pa-ás*
20. *šum-ma LÚ ta-ḥu-ú-ma TUR*
21. *ša-a pu-ra-a-ni us-bal-ki-it*
22. *ub-ta-e-ru-uš*
23. *uk-ta-i-nu-uš*
24. *1 GUN AN.NA id-dan*
25. *A.ŠÀ am-mar ú-sa-me-ḥu-ú-ni*
26. *3-ti id-dan 50 i+na ^{GIŠ}GIDRU^{MEŠ}*
27. *i-ma-aḥ-ḥu-ṣu-uš*
28. *1 ITI U₄^{MEŠ}-te ši-pár LUGAL e-pa-ás*
29. *šum-ma LÚ i+na la-a A.ŠÀ-šu PÚ iḥ-ri*
30. *du-un-na e-pu-^ruš¹*
31. *i+na PÚ-šu du-un-ni-[šu]*
32. *qa-a-sú e-li 30 i+na ^{GIŠ}[GIDRU^{MEŠ}]*
33. *i-maḥ-ḥa-ṣu-^ruš¹*
34. *20 U₄-MEŠ-te ši-pár LUGAL [e-pa-ás]*

B § 7

⁽⁰¹⁻¹⁰⁾ [...] tak dużo jak [...] sobie roś[ci ...] i za cenę [domu ... który] zburzył, od[da] dwukrotną wartość domu [...] właścicielowi domu. Wymierzą mu 5 (uderzeń) [różgami] za 1 talent ołowiu (i) odbędzie służbę królewską przez jeden mie[siąc].

B § 8

⁽¹¹⁻¹⁹⁾ Jeśli ktoś ingerował w główną granicę swojego partnera (i) oni oskarżą go (i) udowodnią (jego winę), on odda trzykrotnie tyle pola, ile włączył (do swojej posiadłości i) oni obetną jego jeden palec, wymierzą mu 100 uderzeń różgami, (i) odbędzie służbę królewską przez jeden miesiąc¹⁹.

B § 10

⁽²⁹⁻⁴⁶⁾ Jeśli ktoś wykopał studnię (i) zbudował (ufortyfikowaną) zagrodę na nie swoim polu, utraci swój udział w swojej studni (i) swojej (ufortyfikowanej) zagrodzie, wymierzą mu 30 uderzeń [różgami, odbędzie] służbę królewską przez 20 dni. Włączenie²⁰ [...] (ufortyfikowanej)

¹⁹ Jak tłumaczy Postgate, działki gruntów w społecznościach średnioasyryjskich były przydzielane na zasadzie losowania (zob. także § 1 wyżej). Ziemie były oddzielone „głównymi granicami partnerów” (*taḥūmu rabi'u ša tappā'i*), wewnątrz których mniejsze działki wyznaczone przez losowanie były oddzielone „małymi granicami”. Zob. J.N. Postgate, *Bronze Age Bureaucracy...*, s. 33–34.

²⁰ Freydanek proponuje rekonstrukcję wiersza 35: *šum-ma ^rEN¹ ú-ga-a-^rri¹[...]* „jeśli właściciel gruntów (wspólnych) [...]”, której jednak nie powielają nowsze edycje tekstu. Zob. H. Freydanek, *Nachlese...*, s. 205; por. C. Saporetti, *Le leggi medioassire...*, s. 105. Niemniej stan zachowania tego paragrafu jest tak zły, że nie zmienia to zrozumienia całego fragmentu od wiersza 35.

35. *sum-ma-ḥu ú-ga-a-ṛx¹* [...]

36. *i+na ma-aš-šu-ú-ṛtu¹* [...]

37. *du-un-na* [...]

38. *i-tam-ma ma-a* [...]

39. *ma-a šum-ma* [...]

40. PÚ *la-a* [...]

41. *ú du-[un-na la-a ...]*

42. EN A.ṚŠÀ¹ [...]

43. *ka-pa*-[...]

44. *i+na* [...]

45. PÚ [...]

46. *ù* [...]

Rewers, kolumna V

01. *ik*-[...]

02. *ù* [...]

03. *um-mi*-[*a-nu ...*]

04. *a-na x* [...]

05. *ù lu-ú* [...]

06. *um-mi-a-nu* [...]

07. *ṭup-pa-tu* [...]

08. *ma-na-aḥ-ta* [...]

09. *a-na e-pi-ši* [...]

10. A.ŠÀ *ši-in*-[...]

11. *a-na um-mi-a-ni* [...]

12. *i-na-ad*-[*din*]

13. *šum-ma LÚ i+na A.ŠÀ ša-a* [*tap-pa-i-šu*]

14. ^{GIS}KIRI₆ *id-di PÚ* [*iḥ-ri*]

15. ^{GIS}MEŠ *ú-ra-ab-bi*

16. EN A.ŠÀ *i-da-gal la-a* [*il-la-ka*]

17. ^{GIS}KIRI₆ *a-na na-di-a-ni za*-[*a-ku*]

18. A.ŠÀ *ki-i A.ŠÀ a-na* EN ^{GIS}KIRI₆ *i-na*-[*ad-din*]

19. *šum-ma LÚ i+na la-a qa-qí-ri-i-ṛš^u¹*

20. *lu* ^{GIS}KIRI₆ *id-di lu-ú PÚ iḥ-ri*

21. *lu-ú ur-qí lu* ^{GIS}MEŠ *ú-rab-bi*

22. *ub-ta-e-ru-uš*

23. *uk-ta-i-nu-uš*

24. *i+na u₄-mi* EN A.ŠÀ *il-la-ka-an-ni*

25. ^{GIS}KIRI₆ *a-di ma-ni-ḥa-te-šu i-laq-qé*

26. *šum-ma LÚ i+na la-a qa-qí-ri-i-šu*

27. ^Ṛig¹-*lu-šu-ma* SIG₄ *il-bi-in*

28. *ub-ta-e-ru-uš*

29. *uk-ta-i-nu-uš*

zagrody [...] przysięgnie [...] Jeśli [...] studnia [...] i (ufortyfikowana) za[groda ...] właściciel pola [...] studnia [...]

B § 11

⁽⁰¹⁻¹²⁾ [...] wierzy[ciel ...] wierzyciel [...] tabliczka [...] ekwipunek (do pracy) [...] pole [...] od[da] wierzycielowi.

B § 12

⁽¹³⁻¹⁸⁾ Jeśli ktoś na polu [swojego partnera] zasadzi sad, [wykopie] studnię (i) uprawia drzewa, (a) właściciel pola (to) widzi, (ale) nie [występuje (tj. nie sprzeciwia się)], sad jest wol[ny] dla (jego) założyciela, on od[da] (inne) pole na miejsce pola właścicielowi sadu.

B § 13

⁽¹⁹⁻²⁵⁾ Jeśli ktoś zasadzi sad albo wykopie studnię, albo uprawia drzewa albo warzywa na nie swoim gruncie, (i) oni oskarżą go (i) udowodnią (jego winę), kiedy właściciel pola wystąpi (tj. sprzeciwi się), zabierze sad wraz z ekwipunkiem (do pracy).

B § 14

⁽²⁶⁻³³⁾ Jeśli ktoś wyrówna (?) nie swój grunt i zrobi cegły, (i) oni oskarżą go (i) udowodnią (jego winę), on odda trzykrotną (ilość) gruntu, oni wezmą jego cegły, wymierzą mu 50 ude-

30. *qa-qa-ra 3-a-te i-id-da-an*
 31. SIG₄^{MEŠ}-šu i-laq-^Γqe¹-ú
 32. 50[?] i+na^{GIŠ} GIDRU^{MEŠ} i-mah-^{ħu}-^{šu}-uš
 33. [1 ITI U₄^{MEŠ}]-te ši-pár LUGAL e-pa-a-áš
 34. [šum-ma LÚ i+na] la-a qa-qí-ri-i-šu
 35. [...] ^ΓSIG₄¹ il-bi-in
 36. [SIG₄^{MEŠ}-šu i]-laq-qé-ú
 37. [x i+na^{GIŠ} GIDRU^{MEŠ} i-mah]-^Γħu-^{šu}¹-ú-uš
 38. [x ITI U₄^{MEŠ}-te ši-pár LUGAL] e-ep-pa-[áš]

Kolumna VI

01. [...] ^Γx¹ la-a qa-[...]
 02. [šum-ma i+na A].^ΓGÀR¹ i+na lib-bi ^ΓPÚ¹[^{MEŠ}]
 03. [A^{MEŠ} ša a]-na ši-i-qí
 04. [a-na ša]-ka-a-ni
 05. [il]-^Γlu²¹-ku-ú-ni i-ba-áš-ši
 06. [EN]^{MEŠ} A.ŠÀ^{HLA} iš-tu a-ħa-iš
 07. [iz]-za-zu LÚ a-na si-ir A.ŠÀ-šu
 08. ši-ip-ra e-ep-pa-áš
 09. A.ŠÀ-šu i-ša-aq-qí
 10. ù šum-ma i+na lib-bi-šu-nu
 11. la-a ma-ag-ru-tu i-ba-áš-ši
 12. ma-ag-ru ša lib-bi-šu-nu
 13. LÚ^{DI}.KU₅^{MEŠ} i-ša-[?]a-a-al
 14. ĩup-pa ša LÚ^{DI}.KU₅^{MEŠ} i-ša-bat
 15. ù ši-ip-ra e-ep-pa-áš
 16. A^{MEŠ} šu-na-a-tu-nu
 17. a-na ra-mi-ni-šu i-laq-qé
 18. A.ŠÀ-šu i-ša-aq-qí
 19. ma-am-ma ša-ni-ú-um-ma
 20. la-a i-ša-aq-qí
 21. šum-ma A^{MEŠ} ša-a ^dIŠKUR
 22. ša a-na ši-i-qí
 23. a-na ša-ka-a-ni il-lu-ku-ú-ni
 24. i-ba-áš-ši EN^{MEŠ} A.ŠÀ^{HLA}
 25. iš-tu a-ħa-iš iz-za-a-zu
 26. LÚ a-na si-ir A.ŠÀ-šu
 27. ši-ip-ra e-ep-pa-áš
 28. A.ŠÀ-šu i-ša-aq-qí

rzeń różgami, (i) odbędzie służbę królewską przez [jeden miesiąc].

B § 15

⁽³⁴⁻³⁸⁾ [Jeśli ktoś] zrobi cegły na nie swoim gruncie [...] oni wezmą [jego cegły ... wy]mierzają mu [x uderzeń różgami, (i)] odbędzie [służbę królewską przez x miesięcy.]

B § 16

⁽⁰¹⁾ [...] nie [...]

B § 17

⁽⁰²⁻⁰⁹⁾ [Jeśli na (wspólnych) grun]tach w stu[d- niach] jest wystarczająco [wody do] irygacji²¹, [właściciele] pól staną razem (i każdy) człowiek wykona pracę proporcjonalną do rozmiarów jego pola (oraz) nawodni swoje pole.

⁽¹⁰⁻²⁰⁾ Ale jeśli pomiędzy nimi jest taki, który nie zgadza się (na to porozumienie), ten pomiędzy nimi, który się zgadza (z tym porozumieniem), odwoła się do sędziów, weźmie tabliczkę sędziów i wykona pracę. On weźmie tę wodę dla siebie, nawodni swoje pole, (ale) nikt inny nie może nawadniać.

B § 18

⁽²¹⁻²⁸⁾ Jeśli jest wystarczająco wody deszczowej do irygacji, właściciele pól staną razem (i każdy) człowiek wykona pracę proporcjonalną do rozmiarów jego pola (oraz) nawodni swoje pole.

²¹ Rekonstrukcja wierszy 02-03 za M.T. Roth, *Law Collections...*, s. 180-181. Odmienna rekonstrukcja wierszy 02-03: ⁰¹[šum-ma mu]-u i-na lib-bi ^ΓPÚ¹[^{MEŠ}] ⁰²[ša a]-na ši-i-qí w G.R. Driver, J.C. Miles, *The Assyrian Laws...*, s. 436 (podobnie <http://oracc.org/tcma/assur/P281780>). Ogólnie treść paragrafów B § 17 i O § 5 zrekonstruowana jest w oparciu o zachowane fragmenty obu paragrafów (zob. niżej), stąd mają identyczne brzmienie.

29. *ù šum-ma i+na lib-bi-šu-nu*
 30. *la-a ma-ag-ru-tu i-ba-aš-ši*
 31. *ù ma-ag-ru ša-a lib-bi-šu-nu*
 32. *ṭup-pa ša* LÚ¹DI.KU⁵MEŠ
 33. *a-na* UGU *la-a ma-ag-ru-ú-te*
 34. *i-laq-qé*
 35. *[ḥa-zi-a-nu]* Ṛ¹ 5 GAL^{MEŠ}
 36. *[ša-a URU iz-za-a-zu]*
 Kolumna VII
 01. [...] Ṛ^{x1}
 02. *[x i+na* GIŠ¹GIDRU^{MEŠ} *i-maḥ-ḥu]-šu-uš*
 03. *[x ITI U₄MEŠ-te šī-pár LUGAL] e-pa-aš*
 04. *[šum-ma LÚ A.ŠÀ] tap-pa-i-šu*
 05. [...] *e]-er-ra-a-aš*
 06. [...] *ú ik-la-šu*
 07. [...] *ni-iš* LUGAL
 08. *[iz-ku]-Ṛ¹ra¹-aš-šu-ma e-ru-uš*
 09. [...] *i+na U₄ i-it-tal-ka-an-ni*
 10. *[e-ri]-ša-a-nu ša A.ŠÀ*
 11. *[i+na] Ṛ¹tu¹-ú-re-e-ze*
 12. *[e]-Ṛ¹š¹-id ut-ra-a-aq*
 13. *[ŠE] a-na ḥa-ši-me i-tab-ba-ak*
 14. *[ù IN.NU] a-na kur-di-iš-še ú-tar*
 15. *[ki-i] Ṛ¹bi¹-la-at A.ŠÀ ša-a URU*
 16. *[2 na]-Ṛ¹ap¹-pal-te-e-en*
 17. *[a-na EN] Ṛ¹A¹.ŠÀ i-na-ad-di-in*
 18. *[šum-ma] Ṛ¹LÚ¹ i+na la-a A.ŠÀ-šu*
 19. [...] *Ṛ¹x¹-ša it-ru-uḥ*
 20. *[ta-ḥu]-ú-ma il-bi*
 21. *[ku-dur]-ra ú-ka-ad-di-ir*
 22. *[A.ŠÀ na²-din²]-me iq-bi*
 23. *[ub-ta-e-ru]-ú-uš*
 24. *[uk-ta-i-nu-ú]-uš*
 25. [...]
 26. [...]

(VI 29–VII 03) Ale jeśli pomiędzy nimi jest taki, który nie zgadza się (na to porozumienie) i ten pomiędzy nimi, który się zgadza (z tym porozumieniem) odwoła się do sędziów, weźmie tabliczkę sędziów do tych, którzy się nie zgadzają. [Burmistrz] i pięciu starszych [miasta staną razem... wymie]rzą mu [x uderzeń różgami (i)] odbędzie [służbę królewską przez x miesięcy].

B § 19

(04–17) [Jeśli ktoś uprawia [pole] partnera [(i) ... przeszkodzi mu [... on złoży] przysięgę na króla i będzie (je) uprawiał [...]. Gdy zgłosi się, [ten, który] uprawia pole [zb]ierze (plony) [w czasie] żniw, wymłóci [zboże], przesypie do spichlerza [i] zwróci [słomę] do stodoły. On wyda [dwa] udziały [właścicielowi] pola [zgodnie] z plonami z pola w mieście²².

B § 20

(18–26) [Jeśli] ktoś wykopał [...] na nie swoim polu, otoczył (je) [gra]nicą, umieścił [kamień] graniczny, (i) powiedział „Pole mi dano”, (a) [oni oskarżają] go (i) [udowodniają] jego (winę) [...] ²³

²² Rekonstrukcja tekstu za G.R. Driver, J.C. Miles, *The Assyrian Laws...*, s. 438 (tak samo <http://oracc.org/tcma/assur/P281780>). Odmienne tekst rekonstruuje M.T. Roth, *Law Collections...*, s. 181–182: *[šum-ma...]-x i-it-tal-ka-an-ni [e-ri]-ša-a-nu ša A.ŠÀ [i+na] Ṛ¹tu¹-ú-re-e-ze [ŠE e]-Ṛ¹š¹-id „[jeśli...] zgłosi się, [ten który] uprawia pole [zb]ierze [zboże w czasie] żniw”.*

²³ Podobnie rekonstrukcja za G.R. Driver, J.C. Miles, *The Assyrian Laws...*, s. 438–440, której nie podejmują się inni badacze.

Tabliczki C+G

MAL C+G (VAT 10093 + VAT 10266

= KAV 006 + KAV 143)

Awers

01. [...] EN-šu-nu [...]
 02. [...] -nu ù šum-ma la-qí-a-nu [i-qa-bi ma-a]
 03. [...] -^rtar¹ ša ap-tu?-ra-ni-mi [...]
 04. [ARAD a-na x] ^rGUN¹ AN.NA GÉME a-na
 4 GUN AN.NA [...]
 05. [...] ù šum-ma ma-ħi-ra-nu i-qa-bi ma-^ra¹ [...] [...]
 06. [...] a¹ -^rna¹ pa-ni DINGIR i-tam-ma ù
 am-mar i+na [...]
 07. [...] ^rx¹ i-laq-qé [...]
 08. [šum-ma LÚ lu DUMU LÚ] ù lu DUMU.
 MUNUS LÚ ša ki-i KÙ.BABBAR ù ki-i [ša-pár-ti]
 09. [i+na É-šu us]-bu-ni a-na KÙ.BABBAR a-na
 LÚ ša-ni-em-ma [id-din]
 10. [ù ma-am-ma ša-ni-am]-^rma¹ ša i+na É-šu
 us-bu-ni id-[din]
 11. [ub-ta-e-ru-šu] i+na KÙ.BABBAR qa-as-su
 e-el-[li]
 12. [...] -^rx¹ -^rħir-šu a-na EN mìm-mu-ú id-^rdan¹
 13. [x i+na ^{GIS}GIDRU^{MEŠ} i]-ma-ħu-šú-šu 20 U⁴ ^{MEŠ}
 ši-pár LUGAL e-pa-aš
 14. [šum-ma LÚ lu DUMU LÚ] ù lu DUMU.
 MUNUS LÚ ša ki-i KÙ.BABBAR ù ki-i ša-pár-ti
 15. [i+na É-šu us]-bu-ni a-na KUR ša-ni-ti a-na
 KÙ.BABBAR id-din
 16. [ub-ta-e-ru-šu uk]-^rta¹ -i-nu-šu i+na
 KÙ.BABBAR-šu qa-as-su e-el-li
 17. [...] x-ħir-su a-na] ^rEN¹ mìm-mu-ú id-da-an
 18. [x i+na ^{GIS}GIDRU^{MEŠ} i]-ma-ħu-šú-šu 40 U⁴ ^{MEŠ}
 ši-pár LUGAL e-pa-aš
 19. [šum-ma LÚ ša id-di-nu]-ni i+na KUR
 ša-ni-ti mi-it¹

C+G § 1

⁽⁰¹⁻⁰⁷⁾ [Jeśli...] ich właściciel [...] i jeśli [powie
 co następuje: „...”] których odkupiłem [...] on
 da niewolnika za x) talentów ołowiu (i) nie-
 wolnicę za 4 talenty ołowiu [...] i jeśli odbiorca
 powie co następuje: [...] on złoży przysięgę
 przed bogiem i on weźmie tak dużo jak [...]

C+G § 2

⁽⁰⁸⁻¹³⁾ [Jeśli ktoś sprzeda] za srebro [albo syna
 człowieka] albo córkę człowieka²⁴, [którzy
 za]mieszkują [w jego domu,] albo za srebro
 (tj. dług?) albo jako [rękojmię], [albo] o[dda
 kogokolwiek inne]go, kto zamieszkuje w jego
 domu, [oni oskarżą go²⁵], on utra[ci] swój
 udział w srebrze, odda [...] właścicielowi po-
 sesji, oni wymierzą mu [x uderzeń różgami]
 (i) odbędzie służbę królewską przez 20 dni²⁶.

C+G § 3

⁽¹⁴⁻²¹⁾ [Jeśli ktoś do obcego kraju sprzeda za
 srebro [albo syna człowieka] albo córkę czło-
 wieka, którzy [za]mieszkują [w jego domu],
 albo za srebro (tj. dług?) albo jako rękojmię,
 [oni oskarżą go (i) udo]wodnią (jego winę), on
 utraci swój udział w srebrze, odda [...] właścicielowi
 posesji, oni [wy]mierzą mu [x uderzeń
 różgami] (i) odbędzie służbę królewską przez
 40 dni. [A jeśli człowiek, który został oddany]
 do obcego kraju zmarł, [on zwr]óci [(koszty
 jak za) życie]. [Jednakże], on może [od]dać do

²⁴ Tu i poniżej chodzi o członków klasy a⁷ilu, czyli uprzywilejowanej klasy wolnej, niekoniecznie o syna czy córkę właściciela domu.

²⁵ W wierszu 11 zrekonstruowane ubta³erāšu „oni oskarżą go”, tak np. M.T. Roth, *Law Collections...*, s. 182; na tabliczce brakuje miejsca na oczekiwane ukta³inūšu „udowodnią (jego winę)” (jak w wierszu 16 w C+G § 3). Być może pomyłka skryby.

²⁶ Zob. także uwagi do C+G § 2-3 w J.J. de Ridder, *Slavery...*, s. 327 w kontekście niewolnictwa w okresie średnioasyryjskim.

20. [nap-ša-a-te ú-ma]-^ral¹-la ^{LU}aš-šu-ra-iu-ú
ù ^{MUNUS}aš-šur-^ral¹-i-tu₄

21. [ša a-na ŠAM ga-me-er] la-qú-ú-ni a-na
KUR ša-ni-ti [i-na-ad]-din

22. [šum-ma LÚ lu GU₄ lu] ANŠE lu ANŠE.
KUR.RA ù lu mìm-ma la ú-[ma-am-šu]

23. [ša ki-i ša-pár-ti i+na] É-šu us-bu-ni a-na
KÙ.BABBAR id-[din]

24. [... ú-ma-ma] ^rid¹-dan KÙ.BABBAR la ú-tar
šum-ma ú-[ma-ma la id-din]

25. [i+na KÙ.BABBAR-šu qa-as]-^rsu¹ e-el-li EN
mìm-mu-ú ša [ú-ma-am-šu]

26. [i+na É LÚ us]-bu-ni ú-ma-am-šu i-ša-bat
^rma¹-[hi-ra-nu]

27. [ša-a ú-ma]-mi KÙ.BABBAR-šu i+na UGU
ta-di-na-[ni...]

28. [šum-ma LÚ iš-tu] ^rú¹-šal-lim-ma lu GU₄
lu ANŠE lu ANŠE.[KUR.RA]

29. [ù lu... il-te-re]-^req¹ ki-i ši-mi tar-ši a-na
^rLÚ¹ [i-ti-din]

30. [ù ma-hi]-^ral¹-nu la i-de ši-ma [tar-ša]

31. [a-na LÚ i]-^rdin¹ šur-qa am-mar e-[...]

32. [ta-di]-na-nu ú-^rma¹-[al-la]

33. [šum-ma LÚ...]-^rx¹-ta ú-^rma¹-ma ù ^rlu¹ [...]

34. [...] ù ^{LU.MEŠ}še-bu-^rtu¹ [...]

35. [...] EN ^rmìm¹-ma an-ni-e ^rx x¹ [...]

36. [...] -ad-di iš-ša-bat ù LÚ [x] ^rx x¹ [...]

37. [...] ^rEN¹ mìm-mu-ú mìm-mu-šu [la²]
^ri-laq¹-[qé...]

38. [... i+na] ^rUGU¹ ta-di-na-ni i-laq-qé-^rma¹ [...]

39. [...] ^rx¹ il-qé-ú-ni ù i+na qa-ti-^ršu¹ [...]

40. [...] -ni i+na UGU LÚ ša id-di-na-aš-^ršu¹-[ni...]

41. [...] ^rta-di¹-na-nu ha-laq mìm-mu-šu la [...]

42. [...] ^re-mu-ru¹-ni ú-ba-ar-[ru...]

43. [...] ta [...]

(luka)

Rewers

01. [...] ša ^rid¹ [...]

02. [...] i-laq-qé ù la-qí-a-[nu ...]

obcego kraju Asyryjczyka czy Asyryjkę²⁷ [którzy] zostali wzięci [za pełną cenę].

C+G § 4

(22–27) [Jeśli ktoś] sprz[eda] za srebro [czy to wołu, czy] to osła, czy to konia, czy jakiegokolwiek (inne) nie swoje zw[ierzę], które mieszka w jego domostwie jako rękojmię, on odda [...] zwierzę (z powrotem), (ale) nie zwróci srebra. Jeśli [on nie odda zwierzęcia] utraci swój [udział w srebrze], właściciel majątku, [którego zwierzę mieszkało [w jego domostwie], skonfiskuje jego zwierzę. Na[bywca zwierzę] cia [weźmie(?)] swoje srebro od sprzedawcy [...].

C+G § 5

(28–32) [Jeśli ktoś ukr]adł czy to wołu, czy osła, czy ko[nia, czy...] z łaki [(i) sprzeda (go)] człowiekowi za właściwą cenę, [a nab]ywcą nie wie (tego) i dał (tj. zapłacił) [człowiekowi właściwą] cenę, [sprze]dawca zwróci (w pełni) za skradzione rzeczy tyle ile [...]

C+G § 6a

(33–43) [Jeśli ktoś...] zwierzę [...] i świadkowie [...] właściciel tego wszystkiego [...] będzie pochwycony i człowiek [...] właściciel posesji weźmie jego posesję [...] weźmie od sprzedawcy [...] którą wziął i z jego własności [...] od człowieka, który mu dał [...] sprzedawca wszystko co stracił nie [...] oni zbadają (?) (i) oskarżą [...]

C+G § 6b

(01–06) [...] on weźmie i kupi[ec...] który, za srebro [...] 2 kozły właścicielowi srebra [...] wystą-

²⁷ Tu i w całym tekście: znaczenie terminu „Asyryjczyk” (*aššurayu*) czy „Asyryjka” nie jest do końca jasne. Prawdopodobnie chodzi o mieszkańca miasta Aszur czy raczej, co bardziej prawdopodobne, o status obywatela państwa asyryjskiego w odróżnieniu od poddanego lokalnego państwa podległego. Zob. dyskusję w T. Mikołajczak, *Tabliczka A...*, s. 22–23, przyp. 42.

03. [...] *ša a-na KÙ.BABBAR* ¹x¹ [...]
04. [...] 2 *MÁŠ*^{MEŠ} *a-na EN KÙ.BABBAR* ¹x¹ [...]
05. [...] ¹x¹ *it-tal-ka-ma mìm-ma ša* [...]
06. [...] ¹x¹ *i+na UGU-šu la i-¹laq¹-[qé ...]*
07. [*šum-ma...*] *ù lu mìm-ma ša ki-i ša-pár-ti*
[*ša-ak-nu-ni*]
08. [*i+na É aš-šur*]-¹ra¹-*ie-e us-bu-ni ù e-da-nu*
e-[ti-qú-ni]
09. [...] -¹x¹-*ù-ni šum-ma KÙ.BABBAR am-mar*
ŠÀM-šu ik-[ta-šad]
10. [...] *la-qí šum-ma KÙ.BABBAR am-mar*
ŠÀM-šu la ik-ta-šad
11. [...] *ù-pa-aš-ma i-la-qé-[ma²]*
12. [...] ¹x¹ *ù-ša-ad-di SAG.DU KÙ.BABBAR-ma*
¹x¹-[...]
13. [...] *la-aš-[šu ...]*
14. [*šum-ma LÚ lu*] *ù-ma-ma ù lu mìm-ma*
ša-¹nam¹-[ma]
15. [*il-te-re-eq ub*]-¹ta¹-*e-ru-šu uk-ta-i-nu-[šu]*
16. [*šur-qa*] *id-dan 50 i+na* ^{GIS}GIDRU *i-ma-ħu-*
-šú-[šu]
17. [*x U₄ MEŠ ši-pár LUGAL e-pa-aš de-na*
an-ni-a LÚ.DI.KU₅ MEŠ ¹KUR²]
18. [*i-din-nu ù šum-ma...*] *ik-tal-dam-ma šur-qa*
am-mar iš-¹ri¹-[qu-ni]
19. [*a-na ŠÀM ga-me*]-¹er¹ *e-a-ši ù ma-a-ad-ma*
[ù-tar]
20. [*ù ħi-ṭa ša*] LUGAL *ki-i lib-bi-šu e-em-mi-*
-du-[uš]
21. [*šum-ma DAM² LÚ*] ¹ù¹ *lu ARAD*
mìm-ma šum-šu gab-ba qé-ep-[ta]
22. [...] *a-na maš-ka-ti i+na ki-di ša-ak-na-¹at¹*
23. [*ù LÚ ...*] ¹ša¹ *maš-ka-tu₄² É-šu ša-ak-nu-*
-tu-[ni]
24. [*a-na LÚ ...*] *ša É-su qé-pu-ni la iq-[bi]*
25. [*mìm-mu-ù i+na qa*]-*ti-šu it-ta-aš-bat*
26. [*EN-šu i-laq-qé*]-¹šu¹ LÚ *šu-ut šur-qa*
i-na-aš-[ši]
- pił, cokolwiek co [...] on nie weźmie od niego
[...]
- C+G § 7
(07-13) [Jeśli...] i ktokolwiek inny kto zamieszkuje [w domu Asyryj] czyka albo co [zostało ustanowione] jako rękojmia i termin (kredytu) u[płynął...] Jeśli (należne) srebro wyn[iosło] tyle ile jego cena [...] zostało wzięte. Jeśli (należne) srebro nie wynosi tyle ile jego cena [...] on uczyni (?) (i) on weźmie [...] opuścił, kapitał srebra [...] nie m[a...]
- C+G § 8
(14-20) [Jeśli ktoś ukradł czy to] zwierzę czy cokolwiek innego, [oni o]skarżają go (i) udowodn[ia] (jego winę), on odda [skradzione rzeczy] (i) wymierzą mu 50 uderzeń różgami, (i) odbędzie [służbę królewską przez x dni.] Sędziowie [wydadzą] ten wyrok [... i jeśli...] (to) wyniosło [tyle ile jego cena (?), on zwróci] tyle ile ukra[dł, w pełnej wartości], mało czy dużo, [a] król wymie[rzy karę] jak uzna za stosowne.
- C+G § 9
(21-26) [Jeśli żona (?) człowieka] albo niewolnik złożył cokolwiek (wartościowego) jako pożycz[kę...] ²⁸ w depozycie na zewnątrz (tj. poza domem) [a człowiek...], w którego domu depozyt jest złożony nie po[wie (o tym) właścicielowi (tych dóbr), i (ta) własność] została zajęta w jego [po]siadaniu, [właściciel tego weźmie] tę (własność), (a) człowiek ten jest odpowiedzialny za kradzież.

²⁸ G.R. Driver, J.C. Miles (*The Assyrian Laws...*, s. 444) błędnie odczytują wiersz 21, co powieliła także <http://oracc.org/tcma/assur/P281782>. Prawidłowe odczytanie u M.T. Roth, *Law Collections...*, s. 185.

27. [šum-ma LÚ qé-ep-ta] ša tap-pa-i-šu ú-ta-tir
 28. [... ub-ta-e]-^rru¹-šu uk-ta-i-nu-šu
 29. [šar-ra-qu] šu-ut ù ħi-ṭa ša LUGAL
 30. [ki-i lib-bi-šu] e-em-mi-du-uš

31. [šum-ma LÚ ...] ú-ta-tir il-ta-ṭar
 32. [...] um-mi-a-na-ti še-lu-e
 33. [ub-ta-e-ru-šu] uk-ta-i-nu-šu
 34. [... i+na] ^rGIDRU i-ma-ḥu-ṣú-šu
 35. [...] im qa-at um-mi-a-[na-ti]
 36. [...] ^rDUB¹.SAR ù [...]

Tabliczka D

MAL D (VAT 09575 = KAV 003)

01. [...] ^rab¹-bu- [...]
 02. [...] ^rx¹ [x] a-na LÚ¹GAL KÁ [...]
 03. [...] i-qa-bi-áš-šu¹ [...]
 04. [...] ^rx-x¹-ri-iš a-la-ka la i- [...]
 05. [...] ^rx¹-nu a-ḥi-šu i-qa-bi [...]
 06. [...] i+na de-ni-šu a-bi [...]
 07. [šum-ma ...]-ub LUGAL ^rid¹- [...]
 08. [...] ^rMA.NA¹ [...]

Tabliczka E

MAL E (VAT 09839 = KAV 004)

Awers

01. [šum-ma ...] ^rx x x¹
 02. [ub-ta-e-ru]-^ruš¹ uk-ta-i-nu-^ruš¹
 03. [...] ^rx¹ ub-bu-lu-ni ^rx¹ [...]
 04. [x i+na ^rGIDRU i]-ma-ḥu-ṣú-uš iš-tu gi- [...]
 05. [...] ^rx¹ 30 MA.NA AN.NA ^rx¹ [...]
 06. [...] -ma re-ḥa-ti 15 MA.NA AN.^rNA¹ [...]
 07. [...] DUMU^{MEŠ} LUGAL LÚ¹DI.KU⁵^{MEŠ} [...]
 08. [...] -ni ub-bu-lu-ni ki-i ša ^rLUGAL¹ [...]
 09. [...] ^rša¹ ki-di a-na UGU DUMU ḥu-^rx¹- [...]
 10. [...] LUGAL-ma [...]
 11. [šum-ma ...]-bu-šu im-ḥa-aš ub- [...]
 12. [...] a-na SAG si- [...]

(luka)

Rewers

01. [...] ša [...]
 02. [...] 1 MA.NA [...]

C+G § 10

⁽²⁷⁻³⁰⁾ [Jeśli człowiek] przekroczył (wartość) [pożyczonych (dóbr)] swojego partnera, [... oni oskarżają go (i) udowodnią (jego winę), on jest [złodziejem] i król wymierzy karę [jak uzna za stosowne].

C+G § 11

⁽³¹⁻³⁶⁾ [Jeśli człowiek...] przekroczył (wartość i) zapisał (to) [...] wierzyciele są obciążeni, [oni oskarżają go] (i) udowodnią (jego winę), wymierzają mu [x] uderzeń różgą [...] z własności wierzycieli [...] skryba i [...]

D § 1

⁽⁰¹⁻⁰⁶⁾ [Jeśli...] do urzędnika odpowiedzialnego za bramę [...] powie jemu [...] „przybędę nie” [...] powie swemu bratu [...] w jego wyrok. Ojcu [...]

D § 2

⁽⁰⁷⁻⁰⁸⁾ [Jeśli...] król [...]

E § 1

⁽⁰¹⁻¹⁰⁾ [Jeśli... oni oskarżają] go (i) udowodnią (jego winę) [...] oni przyniosą [... w]ymierzają mu [x uderzeń różgą] 30 min ołowiu [...] reszta 15 min ołowiu [...] synowie króla, sędziowie [...] oni przyniosą jak król [...] poza (domem?) przeciw synowi [...] król i [...]

E § 2a

⁽¹¹⁻¹²⁾ [Jeśli...] uderzy [...] na głowę (?) [...]

E § 2b

⁽⁰¹⁻⁰³⁾ [...] 1 mina [...]

03. [...] *pa ku šu uš* [...]
 04. [*šum-ma* ...] *gab-bu am-mar qi*-[...]
 05. [...] *lim-ḥur* *ù šum-ma iš-^rtu¹* [...]
 06. [...] *iš-bat* *ù ši-ip-^rra* [...]
 07. [...] *qi la i-pa-an-ni* ^r*x¹* [...]
 08. [...] *ig-ri-ša la i-ša-^rx¹*-[...]
 09. [...] EN *ši-ip-ri* [...]
 10. [*šum-ma* ...] ^r*x¹* *qi ki-ib e-piš* [...]
 11. [...] *i-ša-ku-nu* ^r*x¹* [...]
 12. [...] *um*-*mi-a-ni pa-ni* [...]
 13. [...] ^r*x¹* *um-mi-a-ni* [...]
 14. [...] *ù* ^r*x¹* [...]
 15. [...] ^r*x¹* *i*-[...]

Tabliczka F

MAL F (VAT 10109 = KAV 005)

Awers

(Kolumna I nieczytelna)

Kolumna II

01. *a-na* [...]
 02. UDU *ša* [...]
 03. *ù šum-ma* ^r*x¹* [...] *lu* [*x* *i-^rša¹* ^r*x¹* [...]
 04. *i+na pí-it-qi ša tap-pa-i-šu* ^rUDU²¹ [...]
 05. *ù-ša-áš-ni-ma šu-ù-ma ša*-[...]
 06. LÚ *na-ši-a-na ša* UDU 1 ME *i+^rna¹*
 [^{GIS}GIDRU *i-ma-ḥu-šú-uš*]
 07. *i-ba-qu-nu-uš* 1 ITI U₄^{MEŠ} *ši-^rpár¹* [LUGAL
e-pa-áš]
 08. *ù šur-qa ša* UDU *i-na-aš-ši*
 09. ^{LÚ}SIPA *su-kúl-li ša* ANŠE.KUR.^rRA¹[^{MEŠ} ...]
 10. *ba-lu* EN-*šu ša-a-li lu a-na* KÙ.BABBAR
 [*lu a-na* ...]
 11. *la i-da-an i+na qa-ti-šu* ^r*la¹* [...]
 12. [^{LÚ}]^rSIPA¹ *su-kúl-li* *ù ma-ḥi-^rra¹*-
 [*nu ša ú-ma-mi*]
 13. [...] *ú-ma-ma ša id-di*-[*nu-ni*]
 14. [...] *-^rx¹-šu i-na-qu-ru* [...]
 15. [...] *ša* É.GAL [...]
 16. [...] *im-ta*-[...]
 17. [...] *ta* [...]

E § 3

⁽⁰⁴⁻⁰⁹⁾ [Jeśli...] wszystko tak dużo jak [...] niech przyjmie i jeśli z [...] on zajął i prac[a ...] nie [...] płaca nie [...] urzędnik odpowiedzialny za pracę [...]

E § 4

⁽¹⁰⁻¹⁵⁾ [Jeśli...] uczyni [...] umieszczą [...] poprzedni wierzyciel [...] wierzyciel [...]

F § 1

⁽⁰¹⁻⁰⁸⁾ [Jeśli...] do [...] owca która [...] i jeśli [...] w zagrodzie partnera owcę (?) [...] on zmienił i [...] oni [wymierzą] temu, kto niósł owcę, 100 uderzeń [różgą] (i) wyrwą jego (włosy), [odbędzie] służbę [królewską] przez jeden miesiąc i poniesie odpowiedzialność za kradzież owcy.

F § 2

⁽⁰⁹⁻¹⁴⁾ Pasterz stada koni nie sprzedaje [konia (?)] za srebro [albo za...] bez zgody jego właściciela, z własności [...] Pasterz stada i nabywca [zwierzęcia...] zwierzę, które sprzedał (?)... oni okaleczą [jego twarz (?)²⁹].

F § 3

⁽¹⁵⁻¹⁷⁾ [Jeśli ...] pałacu [...]

²⁹ Zob. tabliczkę A, kol II, wiersz 55 także taka sama forma *inaqqurū* (3 os. l. mn. czasu teraźniejszego od *naqāru*), gdzie chodzi o okaleczenie twarzy winowajcy. Por. T. Mikołajczak, *Tabliczka A...*, s. 18; M.T. Roth, *Law Collections...*, s. 187.

(luka)

Tabliczka J

MAL J (VAT 11153 = KAV 193)

Awers

(luka)

01. [... i]-¹laq¹-qé-ú
 02. [šum-ma ... i]-ša-aq-qí
 03. [... i]-ša-aq-qí
 04. [šum-ma ...] ¹3¹ LÚ^{MEŠ} 1 LÚ
 05. [...] ša URU ma-e-ni
 06. [... la]-aš-šu i+na u₄-me ke-se-ra
 07. [...] e-pu-šu ú-šal-lu-mu
 08. [šum-ma ...] ¹e¹-pu-šu a-na 1 MU-šu-nu
 09. [... i-ba]-áš-si-ú-ni
 10. [...] tu-ki 2 ^{LÚ}qa-ti-nu
 11. [... qé-pu-tu² ša] ¹LUGAL¹ iz-za-zu
 12. [... a-na] ¹ši¹-pi-ir-ti LUGAL
 13. [... ú]-¹šal¹-lu-mu

Rewers

01. [šum-ma ...] ú-še-šu-ú-ni
 02. [...] ú-še-šu-ni
 03. [...] ru-šu-nu
 04. [...] ú-še-pu-šu-šu-nu
 05. [šum-ma ...]-šu ú-ka-lu-ni
 06. [...] ar

Tabliczka K

MAL K (VAT 14388)

01. [...] ¹x¹ ú ¹x x¹ [...]
 02. [...] ¹x¹ ú šu-ut ki x [...]
 03. [šum-ma ...] ¹x¹ ša LUGAL la-a ¹ta¹-[laq-qé]
 04. [... qa]-¹ta¹-te KÙ.BABBAR i+na UGU ¹x¹ [...]
 05. [... qa-ta]-¹te¹ la-a ta-la-qé qa-¹ta¹-[te ...]
 06. [... qa-ta]-¹te¹ la-a ta-laq-qé qa-ta-¹te¹ [...]

J § 1

⁽⁰¹⁾ [...] oni wezmą.

J § 2

⁽⁰²⁻⁰³⁾ [Jeśli... n]awodni [...] nawodni.

J § 3

⁽⁰⁴⁻⁰⁷⁾ [Jeśli...] troje ludzi jednego człowieka [...] miasta [...] nie] ma, gdy (kanał nawadniający?) jest zablokowany (?) [...] oni wykonają (i) zapłącą w pełni.

J § 4

⁽⁰⁸⁻¹³⁾ [Jeśli...] oni wykonają na ich jeden rok [...] jest [...] dwie osoby *qattinu*³⁰ [...] przedstawiciele (?) króla będą obecni [...] wedle nakazu króla [...] zapłącą w pełni.

J § 5

⁽⁰¹⁻⁰⁴⁾ [Jeśli...] oni wyniosą [...] wyniosą [...] spowodują, że oni wykonają.

J § 6

⁽⁰⁵⁻⁰⁶⁾ [Jeśli...] będą trzymali (?) [...]

K § 1

⁽⁰¹⁻⁰²⁾ (nieczytelne)

K § 2

⁽⁰³⁻⁰⁶⁾ [Jeśli...] króla ona nie weź[mie... u]działy srebra należne od [...] ona nie weźm[ie udz]iałów, udzia[ły...] ona nie weźm[ie udz]iałów, udzia[ły...]

³⁰ Rodzaj profesji albo klasy mieszkańców wiejskich, pojęcie dość rzadko spotykane w okresie średnioasyryjskim. Zob. H. Freydank, *Untersuchungen zur sozialen Struktur in mittelassyrischer Zeit*, „Altorientalische Forschungen” 1976, t. 4, nr JG, s. 124–127; J.J. de Ridder, *Toward a Middle Assyrian Lexicon*, „Orientalia” 2021, t. 90, nr 2, s. 205.

Tabliczka K

MAL K (VAT 14388)

01. [...] ¹x¹ ù ¹x x¹ [...]
 02. [...] ¹x¹ ù šu-ut ki x [...]
 03. [šum-ma ...] ¹x¹ ša LUGAL la-a ¹ta¹-[laq-qé]
 04. [...] qa]-¹ta¹-te KÙ.BABBAR i+na UGU ¹x¹ [...]
 05. [...] qa-ta]-¹te¹ la-a ta-la-qé qa-¹ta¹-[te ...]
 06. [...] qa-ta]-¹te¹ la-a ta-laq-qé qa-ta-¹te¹ [...]

07. [šum-ma ... KÙ].¹BABBAR¹ lu-ú še-lu mim-ma
 qa-ii-pa-nu ¹te¹-[...]

08. [...] MU^{MEŠ} le-eš-ħu-ut lu-ú ša ¹x¹ [...]

09. [...] ¹MEŠ¹ an-na-te KÙ.BABBAR ù mi-it-
 -ħar-šu [...]

(luka)

K § 1

⁽⁰¹⁻⁰²⁾ (nieczytelne)

K § 2

⁽⁰³⁻⁰⁶⁾ [Jeśli...] króla ona nie weź[mie... u]działy
 srebra należne od [...] ona nie weźm[ie udz]ia-
 łów, udzia[ły...] ona nie weźm[ie udz]iałów,
 udzia[ły...]

K § 3

⁽⁰⁷⁻⁰⁹⁾ [Jeśli... sr]rebro jest przyniesione, cokol-
 wiek wierzyciel [...] lat, niech on zmyje [...] te
 [...] srebro i jego równowartość [...]

Tabliczka L

MAL L (VAT 14426)

01. [šum-ma ...] ¹x¹ [...]
 02. [...] ¹x¹ [...]
 03. [...] i+na UGU-šu ¹bu¹-[...]
 04. [...] ¹x¹-ti la ta-laq-¹qé¹ [...]
 05. [šum-ma ...] a-na ¹ub-ri bu [...]
 06. [...] ¹x x¹ [...] ša ša-ak-nu-ni [...]

07. [šum-ma ...] DUMU KUR-šu ul-ta-ta-i-id-
 -ma i- [...]

08. [...] ¹x¹ ub-ta-e-ru-uš uk-ta-i-nu-[uš ...]

09. [...] ¹x¹ i+na ku si i-ga-mar-šu ú [...]

10. [šum-ma ...] ir² ¹DI.KU⁵ ħab-bu-la-aš-šu
 a-na ¹É¹-[šu ...]

11. [...] ¹DI¹.KU⁵ ħab-bu-lu la e-pal šum-ma
 [...]

12. [...] ša EN de-ni-šu e-¹x¹ [...]

13. [šum-ma ...] ¹x x¹ ú-ka-lu-¹ni¹ [...]

14. [...] šul-ma-nu [...]

15. [...] a ¹x¹ [...]

(luka)

L § 1

⁽⁰¹⁻⁰⁴⁾ [Jeśli...] należne (?) od niego [...] ona nie
 weźmie [...]

L § 2

⁽⁰⁵⁻⁰⁶⁾ [Jeśli...] obcokrajowcowi [...] który jest
 umieszczony [...]

L § 3

⁽⁰⁷⁻⁰⁹⁾ [Jeśli...] syn swojego kraju (spowodował
 że) będzie brał udział (?) i³¹ [...] oni oskarżą
 go (i) udowodn[ia] (jego winę) [...] on ułoży
 się z nim [...]

L § 4

⁽¹⁰⁻¹²⁾ [Jeśli...] sędzia, dłużny jemu za [jego] dom
 [...] sędzia, on jest dłużny, nie zapłaci. Jeśli [...]
 jego przeciwnika (w sądzie) [...]

L § 5

⁽¹³⁻¹⁵⁾ [Jeśli...] będzie trzymać [...] prezent po-
 witalny [...]

³¹ *ultata³¹idma* (wiersz 1) według CAD to forma tematu Štn czasownika *na'adu* „to attend, to watch”. Zob. CAD N I, sv. *na'adu* 7b, s. 6, tutaj w niejasnym znaczeniu i kontekście, por. M.T. Roth, *Law Collections...*, s. 194, przyp. 52.

Tabliczka M

MAL M (VAT 13221)

Awers

01. [šum-ma ...] ^Γi¹+na ra-mi-ni-^Γšu¹
 02. [...] ^Γx¹ ab² ab² ^Γx¹ ù ^Γx¹ ma-a pu-uš-ra-^Γni¹
 03. [^{G1S}MÁ ^Γx¹-it-^Γx¹-[x]-ša-ru-ša lu iṭ-bu lu in-né-e
 04. ^{G1S}MÁ a-di ma-ni-ḥa-te-ša lu ra-bi-ú
 05. ša iš-pu-ru-šu-ni ù lu šu-ut-ma ša ^{G1S}MÁ
 06. ú-ta-e-ra-ni ú-ma-al-lu-ú ^{LÚ}MÁ.LAH₅
 07. [ša] ^ΓMU¹ LUGAL la iz-ku-ru-ni-šu-ni la i-tu-ur-ra
 08. [šum]-^Γma¹ ^{G1S}MÁ lu iš-tu e-li-iš iq-qa-al-pu-a
 09. [ù] lu iš-tu e-be-er-ta-a-an e-be-ra i+na ša-ḥa-at [x x]
 10. [na]-^Γbi¹-li lu ^{G1S}MÁ ma-li-ta im-ḥa-aš-ma ú-[ta-ab-bi]
 11. [lu] ^ΓG1S¹MÁ ra-aq-ta-ma im-ḥa-^Γaš¹-[ma]
 12. [^{G1S}MÁ] mi-ma ma-ni-ḥa-te am-mar i-ḥal-^Γli¹-[qu-ni]
 13. [...] ^{G1S}^ΓMÁ¹ ma-ḥi-il-^Γtu¹ [...]
 14. [...] ^Γx¹ za ^Γx¹ [...]
 15. [...]

Rewers

01. [...] ^Γx x¹ [...]
 02. [...] ^Γx¹ TÚG^{HLA} [...]
 03. [...]
 04. [šum-ma LÚ ...] TÚG^{HLA} a-di UGU ša ḥar-^Γra¹-[ni]
 05. [...] a-na ^{LÚ}ÁZLAG a-na ma-sa¹-e id-^Γdin-aš¹-[šu]
 06. [...] ḥa-laq-me iq-bi mi-im-^Γma¹ [ša]
 07. [ḥal]-^Γqu¹-ni SAG.DU-ma a-na ^Γx¹ [x]
 08. [ú-mal-la] ù šum-ma ki-i a-na KÛ.BABBAR id-di-nu-ni¹
 09. [...] it-ta-áš-me
 10. [ub-ta-e-ru-uš] uk-ta-i-nu-uš
 11. [...] iš-ša-ab-tu ša LÚ [...]
 12. [...] ^Γx¹ šur-^Γqa a¹ [...]
 13. [...]
 (luka)

M § 1

⁽⁰¹⁻⁰⁷⁾ [Jeśli... łódź (?)...] sama [...] następująco: „Oczyść (kanal?) dla mnie!”. Łódź [...] czy to zatopiona, czy to przewrócona. Starszy, który wysłał go, czy ten, który obrócił łódź, zwróci w pełni (koszty) łodzi i ekwipunku. Żeglarz, [przeciw któremu] oni nie złożyli przysięgi na króla, nie odstąpi (od przysięgi?).

M § 2

⁽⁰⁸⁻¹⁵⁾ [Jeśli łódź płynęła przeciw prądowi, albo przepływała z przeciwnego brzegu, po stronie [...] suchego brzegu staranował i za[topił] w pełni naładowaną łódź, [albo] staranował pustą łódź [i łódź] z jakimkolwiek ekwipunkiem tyle ile będzie utrac[one...] staranowana łódź [...]

M § 3

⁽⁰¹⁻⁰³⁾ [...] szaty [...]

M § 4

⁽⁰⁴⁻¹³⁾ [Jeśli ktoś...] szaty w czasie drogi [...] dał szaty praczowi do czyszczenia [...] i pracz] powiedział: „One są stracone”, [on zwróci w pełni] cokolwiek co jest [str]acone w (oryginalnej) wartości [...]. A jeśli on usłyszał [...] że (pracz) sprzedał je za srebro, [oni oskarżą go (i)] udowodnią (jego winę), [...] oni zostaną schwytani, człowieka [...] kradzież [...]

Tabliczka N

MAL N (Ist A 00615)

01. [šum]-^rma¹ LÚ i+na ša-al-ti a-na LÚ
[... iq-bi]
02. ma-a ši-il-la-ta ^rtaq¹-[bi ...]
03. ù É DINGIR tu-uḫ-tam-mi-iš laq-[...]
04. 40 i+na ^{GIŠ}GIDRU i-ma-ḫu-šú-uš [x x
U₄^{MEŠ}-te ši-pár LUGAL e-pa-áš]
05. šum-ma LÚ i+na ša-al-ti a-^rna¹ [LÚ² ... iq-bi]
06. ma-a ši-il-la-ta [taq-bi ...]
07. ù É DINGIR tu-uḫ-[tam-mi-iš ...]
08. ba-ú-ra ^rla¹-[a i-la-²e-e la-a ú-ba-e-er]
09. LÚ šu-a-tu [x i+na ^{GIŠ}GIDRU i-ma-ḫu-šú-uš]
10. 1 ^rITI¹ [U₄^{MEŠ}-te ši-pár LUGAL e-pa-áš]
(luka)

Tabliczka O

MAL O (Ist A 00132)

Awers

Kolumna I

01. [šum-ma LÚ ... a-na] ^rDUMU^{1MEŠ}-šu i-ši-im
02. [...] zu a ^rx¹ e-pu-šu
03. [šum-ma LÚ ...] ^rx¹ zu-ma ṭe-em-šu
^rša²-ni-šu
04. [...] ši-im-ti] É-šu la i-ši-am
05. [...] ^rx x ^rx¹ e-pu-šu-ni
06. [...] i^l]-lu-ku
07. [...] ur
08. [...] ^rx¹ [...]
(luka)

Kolumna II

01. i+na U₄^{MEŠ} ^rx x¹ [...]
02. É^{HLA} ša ^rx¹ [...]
03. ARAD^{MEŠ} i-zu-^rzu¹ [...]
04. ù ^{GIŠ}KIRI₆^{MEŠ} [...]
05. ur-ki an-ni-e [...]
06. ṭup-pa-te ša ^rx¹ [...]
07. ù še-bu-ti am-^rmar¹ [...]
08. [šum]-^rma¹ ŠEŠ^{MEŠ} É a-bi-[šu-nu i-zu-zu]

N § 1

⁽⁰¹⁻⁰⁴⁾ [Jeśli ktoś w czasie bójki do (innego) człowieka [... powiedział] następująco: „Powiedzia[łeś] bluźnierstwo [...] i złupiłeś świątynię” [...] wymierzają mu 40 (uderzeń) różgą [(i) odbędzie służbę królewską przez x dni].

N § 2

⁽⁰⁵⁻¹⁰⁾ Jeśli ktoś w czasie bójki do [(innego) człowieka (?) ... powiedział] następująco: „[Powiedzia[łeś] bluźnierstwo i ogra[bi]eś] świątynię” [... (i) nie będzie w stanie tego] udowodnić [(i) nie udowodni tego,] temu człowiekowi [wymierzają x (uderzeń) różgą (i) odbędzie służbę królewską przez] 1 miesiąc.

O § 1

⁽⁰¹⁻⁰²⁾ [Jeśli ktoś...] przekazał swoim synom (majątek?) [...] oni wykonają.

O § 2a

⁽⁰³⁻⁰⁸⁾ [Jeśli ktoś...] zmienił zdanie³² [...] nie spisał [woli] odnośnie swojego domu [...] oni wykonają [...]

O § 2b

⁽⁰¹⁻⁰⁷⁾ [?] W dni [...] domy [...] podzielią się niewolnikami [...] i sadami [...] po tym [...] tabliczki, które [...] i świadkowie tyle ile [...]

O § 3

⁽⁰⁸⁻¹³⁾ [Jeśli bracia [podzielili się] domem (tj. majątkiem) [swojego] ojca, sadami i studniami [na

³² Tak CAD T, sv. ṭēmu 5c, s. 95. Inaczej M.T. Roth, *Law Collections...*, s. 191: „...and he is incompetent [...]”.

09. [GİŞ]¹ KIRI₆^{1MEŠ} ù PÚ^{1MEŠ} [i+na qa-qi-ri ...
DUMU GAL-ú]
10. [2 qa]-¹ta¹-ti i-¹na¹-[sa-aq i-laq-qé ù
ŠEŠ^{1MEŠ}-šu]
11. [ur-ki a]-¹ha-iš i-na-[su-qu i-laq-qé-ú i+na
A.ŠÀ ši-luḫ-li]
12. [mi-im-ma ù] ma-ni-[¹ha-a-te gab-be mar₅-ú
še-eḫ-ru ús-sa-ak]
13. [...]
(luka)
Rewers
Kolumna III
01. *šum-ma* ¹EN¹ [...]
02. A^{HL.A}-*ši-na* ¹x¹ [...]
03. *ú-bar-rù ù id*-[*du-nu* ...]
04. ¹*šum¹-ma i+na* A.GÀR *i+na lib-bi* [PÚ^{1MEŠ}
A^{MEŠ} *a-na ši-i-qi a-na ša-ka-ni il-lu-ku-ni*]
05. *i-ba-aš-ši* EN^{1MEŠ} [A.ŠÀ^{HL.A} *iš-tu a-ḫa-iš iz-za-zu*
LÚ *a-na si-ir* A.ŠÀ-*šu*]
06. KIN *e-pa-áš* A.ŠÀ-*šu i*-[*ša-aq-qi ù šum-ma*
i+na lib-bi-šu-nu]
07. *la ma-ag-ru-tu i-ba*-[*aš-ši ma-ag-ru ša*
lib-bi-šu-nu ^{LÚ}DI.KU₅^{MEŠ}]
08. *i-ša-²a-al ṭup-pa ša* ^{LÚ}[DI.KU₅^{MEŠ} *i-ša-bat*
ù ši-ip-ra e-pa-áš]
09. A^{MEŠ} *šu-na-tu-nu a-na* ¹ra¹-[*mi-ni-šu*
i-laq-qé ...]

Kolumna IV

01. [*šum-ma* ...] ¹x¹ [x]
02. [...] ¹x¹
03. [...] ¹x x¹ [x] ¹x uš¹-*šu-ra-šu*
04. [...] *-ki ib-tuq* 1 MA.NA *šar-pa id-dan*
05. [...] ¹MA¹.NA *šar-pa id-dan* [...]
06. [... x] GUN AN.NA *id-¹dan¹* [...]
07. [...] ¹šur¹-*qa id-¹dan¹* [...]
08. [...] ¹x x¹-*ab-bu-šu i+na ki-si²*
09. [...] ¹x x¹ [x] ¹x¹ *i-laq-qé-ú*

gruntach... najstarszy syn] wybierze i weźmie [podwójny udz]iał [a po]tem [jego bracia] wyb[iorą i wezmą (udziały) jeden po drugim. Najmłodszy syn przydzieli] [(braciom personal) zależny, jaki jest i całość ekwipunku (do pracy) w polu.]

O § 4

⁽⁰¹⁻⁰³⁾ Jeśli właściciel [...] ich woda [...] oni (to) udowodnią i da[¹dzą...]

O § 5³³

⁽⁰⁴⁻⁰⁹⁾ Jeśli na (wspólnych) gruntach w [studniach jest wystarczająco wody do irygacji], właściciele [pól staną razem (i każdy) człowiek] wykona pracę [proporcjonalną do rozmiarów jego pola] (oraz) na[wodni] swoje pole. [Ale jeśli pomiędzy nimi] je[st] taki, który nie zgadza się (na to porozumienie), [ten pomiędzy nimi, który się zgadza (z tym porozumieniem)] odwoła się [do sędziów, weźmie] tabliczkę [sędziów i wykona pracę. On weźmie] tę wodę dla się[bie, nawodni swoje pole, (ale) nikt inny nie może nawadniać...]

O § 6

⁽⁰¹⁻⁰⁹⁾ [Jeśli...] został dla niego uwolniony [...] oskarżył, on da 1 minę srebra [...] on da x min srebra [...] on da x talentów ołowiu [...] on odda skradzione dobra [...] oni wezmą [...]

³³ Paragrafy O § 5 i B § 17 są zrekonstruowane w oparciu o zachowany tekst obu fragmentów, stąd oczywiście brzmią identycznie. Podobnie czynią dostępne edycje tekstu.

BIBLIOGRAFIA

- Cardascia G., *Les lois assyriennes*, Littératures anciennes du Proche-Orient 2, Paris 1969.
- Driver G.R., Miles J.C., *The Assyrian Laws, Ancient Codes and Laws of the Near East*, Oxford 1935.
- Fales F.M., *Assyrian Legal Traditions* [w:] E. Frahm (red.), *A Companion to Assyria*, Hoboken 2017, s. 398–422.
- Freydank H., *Nachlese zu den mittellassyrischen Gesetzen*, „Altorientalische Forschungen” 1994, t. 21, nr 2, s. 203–211.
- Freydank H., *Untersuchungen zur sozialen Struktur in mittellassyrischer Zeit*, „Altorientalische Forschungen” 1976, t. 4, nr JG, s. 111–130.
- Lafont S., *Mesopotamia: Middle Assyrian Period* [w:] R. Westbrook (red.), *Handbook of Oriental Studies. Section One: The Near and Middle East*, t. 71: *A History of Ancient Near Eastern Law*, t. 2, Leiden 2003, s. 521–563.
- Mikołajczak T., *Tabliczka A praw średnioasyryjskich – prawa dotyczące kobiet*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2023, t. 75, z. 1, s. 9–42.
- Postgate J.N., *Bronze Age Bureaucracy: Writing and the Practice of Government in Assyria*, Cambridge 2013.
- Postgate J.N., *Land Tenure in the Middle Assyrian Period: A Reconstruction*, „Bulletin of the School of Oriental and African Studies” 1971, t. 34, nr 3, s. 496–520.
- Ridder J.J. de, *Slavery in the Middle Assyrian Period*, „Journal of Global Slavery” 2021, t. 6, nr 3, s. 314–342.
- Ridder J.J. de, *Testaments and Division of Assyrian Estates in the Second Millennium BC*, „Aula Orientalis” 2017, t. 35, nr 1, s. 51–84.
- Ridder J.J. de, *Toward a Middle Assyrian Lexicon*, „Orientalia” 2021, t. 90, nr 2, s. 149–255.
- Roth M.T., *Law Collections from Mesopotamia and Asia Minor*, Writings from the Ancient World no 6, Atlanta 1995.
- Saporetti C., *Le leggi medioassire, Data Sets: Cuneiform Texts 2*, Malibu 1979.
- Schroeder O., *Keilschrifttexte aus Assur verschiedenen inhalts*, Wissenschaftliche Veröffentlichung der Deutschen Orient-Gesellschaft 35, Leipzig 1920.
- Villard P., *L'archivage public des contrats de vente d'immeubles d'après les Lois assyriennes*, „N.A.B.U.” 1996, nr 2, s. 52–53.
- Weidner E., *Das Alter der mittellassyrischen Gesetzestexte. Studien im Anschluss an Driver and Miles, The Assyrian Laws*, „Archiv für Orientforschung” 1937, nr 12, s. 46–54.

B-O PLATES OF MIDDLE ASSYRIAN LAWS

Abstract

The Middle Assyrian Laws (MAL) are a collection of laws dating back to the 12th century BCE, which was found in Assur, the present-day Qal'at Sherqat in Iraqi Kurdistan. The present paper contains the second part of the Polish translation and a commentary on the MAL, encompassing the tablets from B to O. These tablets cover a wide range of topics: laws

on inheritance, property, theft, labor, and slander. Tablet B is particularly significant for understanding land ownership in the Middle Assyrian society, detailing laws about inheritance, purchase procedures, property boundaries, and irrigation.

Keywords: Middle Assyrian laws, Middle Assyrian laws of ancient Near East, law of ancient Near East, law in antiquity, ancient Assyria